

Vlaams

Architectuur

instituut

VAi Collectie

Cultureel archief voor architectuur

Beleidsplan 2024-2028

INHOUD

1. **SD 1** De analoge en digitale collectie architectuurarchieven op duurzame wijze behouden en borgen.
  - 1.1. Ontwikkelen van een nieuwe strategie voor de huisvesting die het kwaliteitsvol duurzaam borgen en beheren van de collectie op lange termijn veilig stelt.
  - 1.2. De collectie verwerken en conserveren in het kader van een collectieverhuis.
  - 1.3. Processen voor behouden en borgen van de collectie optimaliseren en automatiseren.
2. **SD 2** De digitale collectiewerking duurzaam blijven uitbouwen.
  - 2.1. Opzetten van gerichte en innovatieve digitaliseringsacties.
  - 2.2. Zorgen voor een optimale digitale beschikbaarheid en vindbaarheid van de collectie.
  - 2.3. Werken aan een duurzame infrastructuur voor de digitale collectie.
  - 2.4. Proactief digitaal verzamelen.
3. **SD 3** Via een veelzijdige publiekswerking het maatschappelijke bewustzijn voor architecturaal cultureel erfgoed vergroten.
  - 3.1. De leeszaal uitbouwen tot open leercentrum waar iedereen welkom is.
  - 3.2. Zorgen voor een optimale online toeleiding naar de collectie.
  - 3.3. Eigen publiekprojecten ontwikkelen en produceren.
  - 3.4. Participeren aan publiekprojecten van anderen.
4. **SD 4** Het VAI verder uitbouwen tot onderzoekscentrum over het geheugen van de architectuur.
  - 4.1. Eigen onderzoek opzetten, uitbreiden en diversifiëren.
  - 4.2. Een landelijk en internationaal onderzoeksnetwerk uitbouwen en faciliteren.
  - 4.3. Het VAI als onderzoeksplek bekend maken en actief communiceren.
5. **SD 5** De collectie architectuurarchieven toekomstgericht uitbouwen.
  - 5.1. De focus van het verzamelbeleid ontwikkelingsgericht houden.
  - 5.2. Proactief prospecteren voor duidelijk afgebakende thema's en periodes.
  - 5.3. Waarderen, selecteren en herbestemmen van archieven.
6. **SD 6** Een kwaliteitsvolle werking uitbouwen, verbonden met een breed maatschappelijk veld.
  - 6.1. Investeren in duurzame samenwerking met onderzoekers, cultureel-erfgoedvormers en cultureel-erfgoedgemeenschappen van het lokale tot internationale niveau.
  - 6.2. Participatie is een sleutelbegrip bij alle werkprocessen.
  - 6.3. Een zorgzame werking uitbouwen op het vlak van mensen, middelen en huisvesting.

SD 1 DE ANALOGIE EN DIGITALE COLLECTIE ARCHITECTUURARCHIEVEN OP DUURZAME WIJZE BEHOUDEN EN BORGEN

Door de overdracht van de culturele bevoegdheden van de provincie beheert het VAI sinds 2018 de belangrijkste collectie architectuurarchieven in Vlaanderen. De collectie werd vanaf eind jaren 1980 uitgebouwd door de provincie Antwerpen. Ze bevindt zich in een gebouw van de provincie in het centrum van de stad Antwerpen. Onder het beheer van het VAI is de collectiewerking sterk gegroeid en dankzij de ervaring met publiekswerking binnen het VAI spreekt de collectiewerking nu ook schenkers met een ander profiel aan. De generatie architecten die momenteel op rust gaat, is sterk verbonden met de ontwikkeling van het publieksprogramma dat het VAI sinds 2001 uitbouwt. Ook de andere aspecten van een landelijke culturele archiefwerking ontplooiën zich verder sinds 2018. Er kwam onder meer een grootformaat A0-scanner en een eigen collectiewebsite. Meer bezoekers vonden hun weg naar de leeszaal. Er kwam een eigen tentoonstellingsreeks en het team breidde uit.

Door de bovenstaande evoluties is de huidige infrastructuur ontoereikend. Er heerst plaatsgebrek:

- De leeszaal fungeert als consultatieruimte voor bezoekers, als vergaderzaal en als verwerkingsruimte. Dit zet een rem op zowel het ontvangen van bezoekers als op de ontwikkeling van interne en externe projecten.
- Het VAI huurt op drie andere plaatsen bijkomende depotruimte: het depot in de Parochiaanstraat biedt onvoldoende ruimte voor maquettes en de opbergruimte voor gevinkt plannemateriaal is ontoereikend. Bovendien kan divers materiaal niet binnengebracht worden wegens een te kleine lift.
- De eigenlijke verwerkingsruimte is te klein en dient ook als digitaliseringsruimte.
- Medewerkers hebben onvoldoende adequate werkplekken om aan archiefverwerking en – onderzoek te doen.
- Er zijn te weinig personeelsruimtes zoals douches, toiletten, fietsenstallingen...
- Het publiek bestudeert de collectie in de leeszaal in de Parochiaanstraat en gaat naar de lezingen en tentoonstellingen in De Singel. Dit is geen optimale situatie, zowel op het vlak van interne organisatie als naar zichtbaarheid en bereikbaarheid voor bezoekers. De twee locaties houden het VAI klein.

De overeenkomst met de provincie over het gebruik van het depot in de Parochiaanstraat eindigt op 1 januari 2028. Om al deze redenen zoekt het VAI sinds 2018 naar een nieuwe huisvesting. Volgende stappen werden ondernomen:

- Haalbaarheidsstudie naar nieuwbouw depot in 2019 door Alexander D’Hooghe (ORG Permanent Modernity)
- Start opbouw bestemd fonds huisvesting in 2018. In 2022 bevat het 400.000 euro
- **5,8 miljoen euro toegekend aan VAI in 2020 vanuit Covid-relancemiddelen**
- 15 februari 2021 indienen voorstel erfpacht van de Sint-Hubertuskerk, VAI aangeduid als voorkeursbieder op 8 maart 2021
- Ontwerpteam ectv architecten aangesteld via Open Oproep van de Vlaamse Bouwmeester in december 2021
- Projectleider herbestemming Sint-Hubertuskerk aangeworven voorjaar 2022
- 2022 tot heden: omzetten wedstrijdontwerp ectv architecten naar uitvoeringsontwerp

In 2021 ging het Vlaams Architectuurinstituut (VAI) het engagement aan om de Sint-Hubertuskerk in Berchem te verbouwen tot nieuw erfgoeddepot voor zijn collectie en cultuurhuis. De Covid-relancemiddelen vormden een opportuniteit om dit te bekostigen. Intussen is de wereld grondig veranderd. De inflatie zorgde voor een enorme stijging van de bouwmaterialen en er kwam een verhoging van de rente voor een lening. Ook brachten de randvoorwaarden van de bestaande kerk

als onderdeel van een beschermd stadsgezicht en de verfijning van het programma onafwendbare kosten met zich mee, die het VAI niet kan dragen. Rekening houdend met dit alles ziet het VAI zich genoodzaakt om het project helaas stop te zetten.

OD 1.1 Ontwikkelen van een nieuwe strategie voor de huisvesting die het kwaliteitsvol duurzaam borgen en beheren van de collectie op lange termijn veilig stelt

In het ontwikkelen van een nieuwe strategie voor de huisvesting wordt meest actuele kennis over cultureel-erfgoeddepots meegenomen. Het VAI zal alle betrokken stakeholders aanspreken en betrekken. d

- ACTIES**
1. Kennis vergaren over *best practices* en nieuwe ontwikkelingen voor cultureel-erfgoeddepots in binnen- en buitenland: onderzoek naar de meest werkbare en economische indeling van een nieuw archiefdepot, de verwerkings- en digitaliseringsruimtes en de leeszaal. Dit alles gebeurt in functie van optimale ruimtelijke organisatie, minimaal energieverbruik én maximale collectiezorg.

Medewerkers: Directeur, hoofd collectie, zakelijk coördinator, collectiebeheerders, vrijwilligers, archivaris

Alle VAI-medewerkers zijn betrokken (input & feedback & communicatie naar de buurt)

OD 1.2 De collectie verwerken en conserveren in het kader van een collectieverhuis

Vanaf 2017 is een Archiefbeheerssysteem (ABS) in gebruik voor het ontsluiten van de collectie. In het komt alle informatie over de collectie samen, niet alleen de inventarissen, ook uitgebreide beschrijvingen van maquettes, tekeningen, foto's, fotoalbums... en hun materiële toestand.

Aan de hand van bestaande en toekomstige waarderingsoefeningen en de noden die een collectieverhuis met zich meebrengt, worden er concrete doelstellingen en werkpakketen gedefinieerd voor de registratie in ABS van de verwerking en preservatiemaatregelen van de collectie. Streefdoel van de beleidsperiode 2019-2023 was om alle fondsen een basisregistratie in ABS te geven. In de beleidsperiode 2024-2028 streven we naar een diepgaander beschrijvingsniveau voor prioritaire archieven én de registratie van elke verpakkingseenheid in ABS. Zo is de **achterstand in de verwerking grotendeels weggewerkt** én wordt een **verhuis goed voorbereid**.

Cijfers registratie:

Om de voortgang te illustreren geven we ook de cijfers mee uit de vorige aanvraag in 2018.

criterium registratie	Percentage	Aantal	Aantal 2018
Minimale beschrijving op niveau van het volledige archief	100%	196	160
Archieven met snelinventaris	68%	125	100
Archieven gedeeltelijk geïnventariseerd in ABS	49%	90	Niet gemeten
Archieven volledig geïnventariseerd in ABS	34%	63	Niet gemeten
Snelinventarissen online	44%	81	Niet gemeten
ABS-inventarissen online	28%	52	Niet gemeten

Uitleg bij de cijfers:

- Het is ons beleid om nieuw verworven archieven zo snel mogelijk te voorzien van een snelinventaris. Het aantal verworven archieven (23) en de stijging van het aantal snelinventarissen (25) ligt daarom gelijk.

- In 2018 was het archiefteam al begonnen met Qi in gebruik te nemen. Er zijn geen cijfers voorhanden van de precieze stand van zaken in 2018, maar voor de volledig geïnterpreteerde archieven benaderde dit 0 %
- Online snelinventarissen en ABS-inventarissen samen betekent dat 133 archieven binnen de collectie online zijn ontsloten, goed voor 72% van de collectie.

Naast de collectie architectuurarchieven wil het VAI zijn gespecialiseerde architectuurbibliotheek maximaal beschikbaar en vindbaar maken. Het doel is de hele boeken- en tijdschriftencollectie te verwerken in Anet, een netwerk van een twintigtal wetenschappelijke bibliotheken in de regio Antwerpen en Limburg. Al deze bibliotheken maken gebruik van Brocade Library Services (kortweg Brocade) als bibliotheekstelsel, een volledig geïntegreerd en web-gebaseerd systeem. Voor de registratie in Anet is een extra inhaalbeweging ingezet sinds 2020.

Binnen de bibliotheekcollectie onderscheiden we een bijzondere collectie van 'preciosa', deze omvat onze kostbare of zeldzame werken. Gezien hun kwetsbaarheid willen we in kaart brengen hoe we ze beter kunnen ontsluiten en toegankelijk maken via digitalisering. We nemen hiervoor ook het bezit van andere collega-bibliotheken in beschouwing en werken daarvoor samen met de Vlaamse Erfgoedbibliotheek.

- ACTIES**
1. De basisregistratie van alle archieven uit de collectie in ABS verzekeren door elke verpakkingseenheid in de collectie een container- en inventarisnummer te geven
  2. Het overzicht behouden in ABS van de status van verwerking, verpakking en ontsluiting voor elk archief of deelcollectie
  3. Prioriteiten m.b.t. opnieuw verpakken en diepgaandere beschrijving opstellen aan de hand van bestaande en toekomstige waarderingsoefeningen
  4. Voor prioritaire archieven realiseren we een diepgaander beschrijvingsniveau in ABS
  5. Comprimeren door opschoning en selectie van archieven waar opportuun en mogelijk
  6. Tegen einde 2025 de volledige catalografische verwerking van de backlog van 9.000 boeken in Anet. Voor nieuwe aanwinsten realiseren we minstens een basisregistratie. We werken hiervoor samen met opgeleide vrijwilligers
  7. Voor de bibliotheekcollectie, en in het bijzonder de 'preciosa', brengen we in kaart welke boeken in aanmerking komen voor digitalisering en nadere ontsluiting. We werken hiervoor samen met de Vlaamse Erfgoedbibliotheek.

Medewerkers: archivaris, collectiemedewerkers, collectiebeheerders, bibliothecaris, vrijwilligers

Partners: Anet (Begeleidende Commissie, Werkgroep catalografie, Werkgroep AAT), Collegagroep behoud en beheer van bibliothecair en documentair erfgoed, OKBV kunstbibliotheken, Vlaamse Erfgoedbibliotheek

OD 1.3 Processen voor behouden en borgen van de collectie optimaliseren en automatiseren

Het VAI hanteert internationale standaarden voor de archief- en collectiewerking. Dat kader is niet statisch; verwerkingspraktijken zijn onder andere onderhevig aan tendensen in het cultureel erfgoedveld, de onderzoekswereld en technologische ontwikkelingen. Bij het optimaliseren van de processen voor behouden en borgen houden we hiermee rekening. In functie van een verhuis van de collectie worden alle bestaande procedures opnieuw tegen het licht gehouden en geoptimaliseerd.

- ACTIES**
1. Interne procedures en handleidingen verder implementeren, periodiek actualiseren en delen met alle medewerkers en vrijwilligers, daarbij rekening houden met:
    - De kennisuitwisseling binnen ons groeiend netwerk aan (inter)nationale partners

- De ervaringen, input en vragen van medewerkers en vrijwilligers
- 2. Efficiëntiewinsten boeken door ABS in zijn breedte in te zetten, bv. bij de opvolging van bruiklenen en de behandeling van aanvragen tot collectie-inzage
- 3. Opmaken van een prioriteitenlijst op vlak van calamiteiten en conservatienormen voor verschillende delen van de collectie, dit op basis van bestaande en toekomstige waarderingsoefeningen

Medewerkers: archivaris, collectiebeheerder, collectiemedewerkers, IT-medewerker, digitaal strateeg

SD 2 DE DIGITALE COLLECTIEWERKING DUURZAAM BLIJVEN UITBOUWEN

'VAi's work in the field of handling digital-born material among other things has been significant also for other architectural collections in Europe.'

- Triin Ojari, Director, Estonian Museum of Architecture

'De laatste jaren heeft het VAI zich toegelegd op de complexiteit van "born-digital" architectuurarchieven. Dit is een ingewikkeld vraagstuk voor alle architectuurinstellingen en het is bemoedigend dat het VAI onderdeel is van een grotere groep internationale instellingen aangezien dit een verzamel- en onderzoeksgebied waarbij internationale en institutionele samenwerking cruciaal is.'

- Martien de Vletter, Associate Director Collection, Canadian Centre for Architecture

Onze digitale collectiewerking bestaat uit meerdere processen. We digitaliseren waardevolle gehelen van de collectie en verzamelen archieven die vanaf de jaren 1990 deels *born-digital* zijn. We onderhouden een infrastructuur en *workflows* waarin de digitale collectie beheerd kan worden en maken digitale collecties en collectiedata in toenemende mate online beschikbaar.

De verwachtingen van medewerkers en gebruikers over de digitale beschikbaarheid van de collectie nemen voortdurend toe, wat de COVID-crisis in 2020 in een stroomversnelling kwam. Het spreekt voor zich dat het VAI deze beleidsperiode blijvend inzet op een bestendige uitbouw van de digitale collectiewerking.

OD 2.1 Opzetten van gerichte en innovatieve digitaliseringsacties

Het VAI digitaliseert zowel *on demand* (individuele objecten of kleinere collectiegehelen) als proactief (grotere reeksen) binnen de collectie. De beslissing om grotere reeksen te digitaliseren wordt steeds voorafgegaan door een waarderingsoefening, waarbij het gebruikspotentieel, de auteursrechtenstatus en de fragiliteit van de collectie in rekening worden gebracht. Indien opportuun besteden we digitalisering uit aan externe firma's.

Een bijzondere vorm van digitalisering is het digitaliseren van collecties die door andere actoren worden bewaard, dit steeds na grondige overweging. Daaraan wordt de voorwaarde verbonden dat de digitale reproducties kunnen worden opgenomen in de collectie van het VAI, inclusief gebruiksrechten voor het VAI zodat de investering ook publiek toegankelijk wordt.

We streven naar een hoge kwaliteit van reproductie. De Metamorfoze-normen van de Nationale Bibliotheek van Nederland zijn hierbij het richtinggevend kader. Bij uitbesteding vragen we dat de externe firma's hun *quality control* baseren op internationale standaarden als Metamorfoze, FADGI of de Guidelines for Digitization of photographic materials. In de voorbije beleidsperiode kon het VAI veel ervaring opdoen inzake het digitaliseren van onder meer diapositieven en fotoalbums en participeren we aan het GIVE-glasplatenproject.

- ACTIES**
1. Aanbieden van een *scanning-on-demand* lijn aan gebruikers, waarbij op vraag collectiestukken worden gedigitaliseerd
  2. Proactief digitaliseren van waardevolle gehelen uit onze collectie die via een waarderingsoefening worden geselecteerd
  3. Onderzoek naar de mogelijkheden en voorwaarden voor *in house* digitalisering voor ingebonden materiaal (boeken, albums, portfolio's, ingebonden archiefdocumenten...) en 3D-objecten (maquettes)
  4. Inspelen op opportuniteiten waarbij we extra archieven en collectie onderdelen kunnen digitaliseren (cfr. GIVE-projecten van meemoo of projectmiddelen vanuit het beleid)
  5. Waardevolle en belangwekkende collecties die door externe partijen worden bewaard digitaliseren om deze ter beschikking te stellen aan het publiek

Medewerkers: archivaris, collectiemedewerkers, collectiebeheerder, digitale strateeg

Partners: Meemoo, externe beheerders van belangwekkende architectuurarchieven

OD 2.2 Zorgen voor een optimale digitale beschikbaarheid en vindbaarheid van de collectie

Onze gebruikers verwachten dat de collectie en collectiedata zoveel mogelijk digitaal beschikbaar zijn. In eerste instantie komen we tegemoet aan deze verwachtingen met de collectiewebsite.

De VAI-archievendatabank (werktitel) fungeert als zoekinstrument voor de collectie van het VAI. De VAI-archievendatabank (werktitel) ontsluit de collectie geïntegreerd met de informatiereksen die worden gecreëerd door het VAI-Kenniscentrum – de dienstverlenende rol binnen het VAI (zie organigram) -, zodat voor onderzoekers een geïntegreerd zoekinstrument ontstaat over het cultureel erfgoed van architectuur, stedenbouw en vormgeving in Vlaanderen en Brussel. Deze website bevat vooral collectiedata, maar wordt deze beleidsperiode uitgebouwd tot platform voor de publicatie van onze digitale beelden.

We zetten in op een toename van het aantal digitale beelden op de VAI-archievendatabank (werktitel). Born-digital archieven zijn van nature privacygevoelig en dus moeilijker om volledig ter beschikking te stellen. Door gerichte bloemlezingen van digitaal materiaal in deze archieven willen we toch materiaal online ontsluiten. Ook via externe platformen werken we aan een grotere bekendheid van de VAI-Collectie. We delen metadata en, waar mogelijke, ook (digitale) collecties.

- **Wikipediaplatformen** voor veel gebruikers een eerste toegangspoort tot informatie. Door onze oudere collecties, die tot het publiek domein behoren, hierop beschikbaar te maken zorgen we dat de collectie goed vertegenwoordigd is op deze platformen.
- **Archiefpunt** heeft de ambitie om een centraal overzicht te bieden van privaatrechtelijke archieven in Vlaanderen en Brussel. We zorgen dat onze archieven zichtbaar en doorzoekbaar zijn via Archiefpunt.
- De **Inventaris Onroerend Erfgoed** is een cruciaal instrument om onze collectie meer vindbaar te maken. We verbinden zo het cultureel erfgoed met het onroerend erfgoed, geven via archiefstukken betekenis aan de gebouwen in de Inventaris en reiken aanknopingspunten aan voor onderzoekers.
- Voor de opslag van gedigitaliseerde archieven en videomateriaal doet het VAI beroep op de diensten van meemoo. **Meemoo** biedt deze archieven vervolgens aan via zijn kanalen zoals **het archief voor onderwijs**.

Een essentieel onderdeel van deze doelstelling is een infrastructuur waarin het *digital assets management* efficiënt kan gebeuren doorheen de hele organisatie. Op dit moment ondervinden we belangrijke beperkingen in verband met het hergebruik van de digitale collectie. Beelden die worden gebruikt voor communicatiecampagnes, publicaties en tentoonstellingen, moeten opnieuw worden geordend in functie van onderzoeksprojecten enz. Om te voorkomen dat dit leidt tot een eindeloos kopiëren van beelden is een softwaresysteem vereist dat interne en externe gebruikers toelaat om beelden flexibel te herordenen, metadateren en verwerken. Het VAI wenst daarom in de komende beleidsperiode te investeren in een Digital Assets Management-systeem om het hergebruik van de collectie te bevorderen.

Meemoo zal vanaf 2023 IIF-functionaliteit aanbieden voor digitale collecties die we bij meemoo bewaren. IIF is een internationale standaard voor de ontsluiting van beelden en ander digitaal materiaal over het web. Gezien het grote potentieel van IIF om digitaal archief op een flexibele wijze naar gebruikers te ontsluiten, zetten we een proefproject op waarbij we minstens één gedigitaliseerde collectie ontsluiten via IIF.

ACTIES

1. Onderhouden van de persistente identificatie van de collectie-onderdelen zodat ze deelbaar zijn op andere platformen
2. In het kader van Publiekdomeindag jaarlijks bekijken of en welke beelden en metadata als open data beschikbaar kunnen worden gesteld op Wikimediatplatformen
3. Waar opportuun participeren aan grootschalige digitaliserings- en metadateringsprojecten die op sectorniveau worden opgezet
4. Beschrijvingen en/of digitale collectieonderdelen beschikbaar maken via Archiefpunt, de Inventaris Onroerend Erfgoed en meemoo-platformen zoals het archief voor het onderwijs
5. We leveren inspanningen om de rechtenstatus van beelden in de collectie eenduidig te registreren zodat het hergebruik van de digitale collectie bevorderd wordt
6. Investeren in een *Digital Asset Management* systeem om digitale reproducties en andere digital assets efficiënt binnen de organisatie te beheren, gebruiken en publiek te ontsluiten
7. Eén collectie via IIF i.s.m. meemoo ontsluiten als proefproject

Medewerkers: archivaris, collectiemedewerkers, collectiebeheerder, IT-edewerker, digitale strateeg

Partners: Archiefpunt, Wikimedia Belgium, meemoo, Agentschap Onroerend Erfgoed

OD 2.3 Werken aan een duurzame infrastructuur voor de digitale collectie

Het Vlaams Architectuurinstituut is sinds 2018 een trekkend lid van het AIDA samenwerkingsverband.

Het behouden en borgen van (born-)digital privaatrechtelijke archieven is een relatief nieuwe discipline binnen de archivistiek. Het vereist nieuwe kennis, strategieën en systemen die een grote investering vragen. Om hun slagkracht te verhogen hebben verschillende instellingen in 2018 met AIDA de handen in elkaar geslagen: ADVN, Amsab-ISG, AMVB, Archiefpunt, AVG-Carhif, CAVA, Letterenhuis, meemoo en VAI als trekker.

Met AIDA zetten we in de vorige beleidsperiode belangrijke stappen vooruit voor het behouden en borgen van (born-)digital privaatrechtelijke archieven. Zo bouwden we een labo voor de captatie van data van oude dragers (Project Digital Repair Café) en een pilotsysteem voor de preservatie van born-digital archieven (SCALA fase 1). Met SCALA fase 2 onderzoeken we hoe AIDA een robuuste organisatorische vorm kan krijgen en hoe het kan functioneren binnen het cultureel-erfgoedveld.

In de volgende beleidsperiode willen we samen met de partners de werking van AIDA bestendigen en de pilootinfrastructuur van het SCALA-project uitbouwen tot een stabiel preservatiesysteem. Hiervoor schreef AIDA een werkplan en meerjarenbegroting uit voor de beleidsperiode 2024-2028.

Het VAI zal AIDA in deze beleidsperiode inzetten voor de preservatie van de born-digital archieven in de collectie. Voor de gedigitaliseerde collecties en videobestanden maakt het VAI gebruik van een eigen serversysteem. Voor de duurzame preservatie van deze gedigitaliseerde collecties zetten we in op een samenwerking met meemoo via de digitale instroom.

ACTIES

1. Actief participeren aan AIDA en ondersteunen van de implementatie en formalisering van de samenwerking, volgens het AIDA-werkplan voor 2024-2028 (<https://bit.ly/3W0gXe9>)
2. Archiveren van *born-digital* archieven uit onze collectie binnen de infrastructuur van AIDA
3. Duurzaam preserveren van digitale reproducties en videomateriaal op een eigen server en bij meemoo

Medewerkers: digitale strateeg, archivaris, IT-medewerker

Partners: Collega instellingen van AIDA, meemoo

OD 2.4 Proactief digitaal verzamelen

Architectuurarchieven werden door de digitale omwenteling van het ontwerpproces de voorbije 30 jaar steeds complexer en omvangrijker. Enerzijds leggen archiefvormers 'hybride' archieven aan door de praktijk van printen en scannen, en schetsen op papier. Anderzijds zijn digitale archieven meer kwetsbaar en is proactieve verwerving aangewezen. De snellere verwerving van digitale archieven is ook een minder grote drempel voor nog werkende architecten, omdat een kopie nog altijd in het kantoor van de archiefvormer aanwezig kan blijven.

Dit vraagt om andere verzamelstrategieën waarbij de selectie in een vroeger stadium van de carrière plaatsvindt, gekoppeld aan een participatieve aanpak met de archiefvormer en/of andere stakeholders. Deze aanpak vraagt een groot vertrouwen tussen de archiefinstelling en de archiefvormer. Door de inbedding van de collectie binnen het Vlaams Architectuurinstituut dat sinds 2000 met deze gemeenschap van architecten werkt, is hiervoor een stevige basis. Daarnaast ontwikkelden we hiervoor een methodiek door waarderingsprojecten in de vorige beleidsperiode.

- ACTIES**
1. Uitbouwen van een structureel verwervingsbeleid rond de opname van born-digital
  2. archieven en collecties, websites en sociale media
  3. Uitwerken van een kader voor de omgang met hybride archieven
  4. Uittesten en verfijnen van het verwervingsbeleid aan de hand van use cases
  5. Vanuit bovenstaande acties het collectiebeleidsplan aanvullen en actualiseren op dit vlak

Medewerkers: archivaris, digitale strateeg, collectiemedewerker

Partners: (Inter)nationale instellingen als CIVA, HNI, TUM en CCA

SD 3 VIA EEN VEELZIJDIGE PUBLIEKSWERKING HET MAATSCHAPPELIJKE BEWUSTZIJN VOOR ARCHITECTURAAL CULTUREEL ERFGOED VERGROTEN

'De wijze waarop het VAI haar historische en recente collecties verbindt met hedendaagse vraagstukken is buitengewoon inspirerend.'

Martien de Vletter, Associate Director Collection, Canadian Centre for Architecture

'The Flanders Architecture Institute (VAi) is an outstanding institution which combines both the functions of raising awareness about architectural and environmental issues among the wider audience as well as collecting, researching and presenting the architectural heritage of Flanders.'

- (Triin Ojari, Director, Estonian Museum of Architecture

Het VAI wil het besef van het maatschappelijk belang en de culturele waarde van architectuurarchieven vergroten. Hun belang neemt toe nu een zorgvuldige en duurzame omgang met de ruimte en het gebouwde patrimonium steeds meer aan de orde zijn. De bouwshift, meer collectieve woonmodellen, het vrijwaren van groene en open ruimte, circulariteit bij het bouwen... het zijn allemaal thema's waarbij het architecturaal cultureel erfgoed niet alleen inspirerend werkt, maar ook oplossingen en nieuwe denkkaders aanreikt.

Het VAI verdiept de kennis en betrokkenheid van de erfgoedgemeenschap met architectuurarchieven (architecten, restauratiearchitecten, de onroerend erfgoedsector, onderzoekers...). Het laat het brede publiek en specifieke doelgroepen kennismaken met architecturaal cultureel erfgoed. We doen dat op een veelzijdige manier, aangepast aan de verwachtingen van deze doelgroepen. Het VAI maakte in 2021 een **strategisch plan publiekswerking**. We identificeerden doelstellingen en bakenden vier algemene doelgroepen af: de ontwerpgemeenschap, de erfgoedgemeenschap, beleidsmakers en de burgers. Per groep maakten we strategieën om deze te bereiken. De verschillende deelwerkingen (zie organigram) van het VAI besteden naar gelang hun werking meer aandacht aan bepaalde doelgroepen. Zo staat binnen het archief de ontwerp- en erfgoedgemeenschap centraal.

OD 3.1 De leeszaal uitbouwen tot open leercentrum waar iedereen welkom is

De leeszaal van de VAI-Collectie is het uithangbord van een open instelling. Het is een toegankelijke plek waar bezoekers archieven en literatuur raadplegen, informatie inwinnen en kennismaken met de werking en activiteiten van het VAI. We blijven verder werken aan de identiteit van de leeszaal als open leercentrum en zorgen voor aangepaste faciliteiten.

ACTIES

1. Duidelijk en toegankelijk communiceren over de aangeboden diensten en de manier waarop we werken. De openingsuren en dienstverlening afstemmen op de gebruikersnoden en mogelijkheden
2. Investeren in een infrastructuur waarmee de leeszaalbezoekers digitale archieven kunnen raadplegen die we niet buiten de muren kunnen verspreiden
3. Zorgen voor een optimale live dienstverlening met leeszaalmedewerkers die dankzij hun kennis inzake architectuurgeschiedenis en collectiebeheer de bezoeker optimaal bijstaan
4. Periodiek actualiseren van de handbibliotheek en analyseren van de gebruikersnoden met betrekking tot standaardwerken en zoekinstrumenten
5. In de leeszaal een informatiestand voorzien over de initiatieven van het VAI of van partners uit het veld

Medewerkers: collectiemedewerkers, collectiebeheerders, hoofd collectie, bibliothecaris

OD 3.2 Zorgen voor een optimale online toeleiding naar de collectie

Met OD 2.2 zet het VAI maximaal in op de digitale toegankelijkheid van de collectie via verschillende platformen om zo haar vindbaarheid te vergroten. Daarmee worden vooral onderzoekers en monumentenzorgers aangesproken. Tegelijkertijd willen we er ook voor zorgen dat iedereen zich kan laten inspireren door onze collectie architectuurarchieven. Door meer **toegankelijke kanalen** te voorzien, zorgen we voor een **laagdrempelige kennismaking** met de collectie.

Het VAI gebruikt de website vai.be als portaal voor de collectie en de collectiewerking. We gebruiken ook diverse (sociale) mediakanalen om over de collectie te communiceren met de cultureel-erfgoedgemeenschap en met het brede publiek. De *collectiehighlights* op vai.be worden bijzonder gemaakt. Ze tonen de collectie in woord en beeld, worden opgebouwd volgens een inhoudelijke lijn en zijn gebaseerd op onderzoek van het collectieteam. Ze blijven duurzaam toegankelijk op de website na de mediacampagne. De nationale en internationale nieuwsbrieven van het VAI zijn eveneens een belangrijk kanaal om te communiceren over de collectie.

- ACTIES**
1. Actief communiceren over architectuurarchieven en de collectiewerking via de sociale mediakanalen en nieuwsbrieven van het VAI
  2. Aanmaken van nieuwe *collectiehighlights* op vai.be, afgestemd op projecten en de actualiteit, in samenwerking met de VAI-publieksmedewerker. Na afloop van de actie rond een nieuw *highlight* op sociale media krijgt dit een duurzame plaats op vai.be
  3. Voortdurend aanvullen van achtergrondinformatie over de deelcollecties op vai.be, dit met bijvoorbeeld onderzoeksrapporten over de collectie, informatie over aanwinsten...
  4. Samen met schenkers of andere belanghebbenden communiceren over nieuwe aanwinsten en zo de zichtbaarheid van de VAI-Collectie ook via andere kanalen waarborgen
  5. In het midden van de beleidsperiode de digitale toeleiding naar de collectie evalueren en bijsturen aan de hand van een bevraging bij de doelgroepen

Medewerkers: consulent publiekswerking, collectiebeheerder, communicatiemedewerker

OD 3.3 Eigen publieksprojecten ontwikkelen en produceren

Het merendeel van de VAI publieksprojecten vindt plaats in De Singel, waar de collega's van VAI-kunsten en VAI-kenniscentrum (zie organigram) gehuisvest zijn. Een aansluitend randprogramma en gegidste bezoeken behoren standaard tot het publieksaanbod. Vanuit de werking van VAI-kunsten produceert het VAI één grote tentoonstelling per jaar in De Singel. Daar komen actuele thema's aan bod die heden, verleden en toekomst van een ruimtelijk vraagstuk uitdiepen. Er wordt gewerkt met zowel hedendaags en toekomstig architecturaal werk en onderzoek, als met collectiestukken.

De collectie treedt daarnaast naar buiten in de tentoonstellingenreeks *Unfolding the Archives*. Jaarlijks wordt door VAI-collectie één archieftentoonstelling georganiseerd in De Singel. Hiermee presenteren we collectiestukken en -verhalen op een toegankelijke en uitdagende manier aan het brede publiek. Externe curatoren of eigen collectiemedewerkers tonen als curator vernieuwende inzichten over de collectie. VAI-kenniscentrum organiseert ook jaarlijks één tentoonstelling in deze reeks.

- ACTIES**
1. Unfolding the Archives (UTA): één tentoonstelling per jaar in De Singel
  2. Vernieuwde aandacht, in samenwerking met de publiekswerker van VAI, voor een omkaderend publieksprogramma bij de UTA's, op maat van verschillende doelgroepen: onder andere met een

openingslezing van de curator, een educatief luik, een toegankelijke én meertalige tentoonstellingsgids en gidsbeurten, aangevuld met online *collectiehighlights*

3. Dag van de architectuur (2025-2027): VAI-kunsten (organigram) organiseert tweejaarlijks de 'Dag van de architectuur'. In heel Vlaanderen en Brussel organiseren we bezoeken aan architectuurprojecten, lezingen, debatten en workshops. De collectie grijpt dit 'grote moment van de architectuur' aan om via een publieksprogramma (lezing, wandeling, tentoonstelling...) de aandacht op architectuurarchieven te vestigen. Dit is een uitgelezen kans om een breder publiek te betrekken bij architectuurarchieven

Medewerkers: hoofd collectie, collectiemedewerker, collectiebeheerder, communicatiemedewerker

Partners: De Singel, externe curatoren

OD 3.4 Participeren aan publieksprojecten van anderen

Architecturaal cultureel erfgoed raakt aan veel **maatschappelijke domeinen**. Het VAI grijpt programma's van partners aan om bredere publieke belangstelling te genereren over architectuurarchieven in het algemeen, en de eigen collectie in het bijzonder.

- ACTIES**
1. Het VAI werkt een publieksproject uit ter gelegenheid van **Open Monumentendag** en tracht daarmee het publieksbereik voor zijn acties te vergroten
  2. Het VAI neemt actief deel aan **Erfgoeddag**
  3. Het VAI wordt veelvuldig gevraagd om mee te werken aan publieksprojecten van anderen. Dit is een kans voor publieksverbreding, maar we moeten opletten voor overbevraging. We gaan alleen in op uitnodigingen voor publieksprojecten die nauw aansluiten bij de eigen werking of expertises van de medewerkers. Zo zullen we vb. meewerken aan het project van KADOC 'religie in ruimte' in 2025. In andere gevallen blijft de samenwerking beperkt tot het delen van kennis en expertise in bijvoorbeeld **adviesraden** of het ter beschikking stellen van **bruiklenen** zoals het project van ADVN 'De architecten van de Vlaamse beweging'.
  4. VAI-medewerkers **delen hun kennis** in het veld en met het publiek door actief deel te nemen aan ontmoetingsdagen, congressen....
  5. Het VAI blijft een trouwe partner bij publicaties en tentoonstellingen over architectuurgeschiedenis waar het beelden en kennis deelt. Er worden boekpresentatiemomenten georganiseerd in samenwerking met de betrokkenen

Medewerkers: hoofd collectie, collectiebeheerder, collectiemedewerker, communicatiemedewerker

Partners: Faro, Herita, Uitgevers, musea, (culturele) archieven, heemkundige kringen...

SD 4 VAI VERDER UITBOUWEN TOT ONDERZOEKSCENTRUM OVER HET GEHEUGEN VAN DE ARCHITECTUUR

'Architectuurarchieven zijn een essentiële bron om de gebouwde omgeving te onderzoeken en begrijpen. Ze zijn een fundament om toekomstgerichte en duurzame visies te ontwikkelen voor ontwikkelingen van steden en (reconversies van) gebouwen. Vanuit dat perspectief doen onze onderzoeksgroepen (bijvoorbeeld ARP en Structural Contingencies) aan de Faculteit Architectuur KU Leuven veelvuldig beroep op het VAI, dat eerder werkt als een open huis, waarin we bijgestaan worden door experts. Ook onze studenten worden steeds gericht geholpen in hun zoektocht binnen de collecties archieven. Op academisch niveau werden verschillende onderzoeksprojecten opgestart, waarbij het VAI een innoverende partner is in de dialoog rond het ontwikkelen van visies en inzichten die het patrimonium koppelen aan de toekomst.'

- Caroline Voet, professor Faculteit Architectuur, KU Leuven

'Le VAI multiplie les approches incluant la communauté scientifique. Il fait participer le milieu de la recherche d'une façon particulièrement inclusive.'

- David Peyceré, Conservateur, chef de service, Cité de l'Architecture et du patrimoine Paris

Archieven zijn geen depots van waarheden, maar plekken van onderzoek. Het zijn incubators van nieuwe ideeën, broedplaatsen voor speculaties over de toekomst... Onderzoeksonderwerpen, methodieken en focus veranderen voortdurend, het archief geeft rekenschap van deze verschuivingen. De lens waarmee gekeken wordt is telkens anders, de antwoorden die uit het archief komen, zijn dat eveneens. Tot nog toe deden we aan eigen onderzoek in functie van publieksprojecten en van behouden en borgen. De resultaten hiervan zijn beschikbaar op vai.be. Daarnaast werken we samen met academische onderzoeksgroepen in binnen- en buitenland op projectmatige basis. Voor de nieuwe beleidsperiode willen we dit volhouden en de grens tussen onderzoek en creatie verder exploreren. Dit gaat gepaard met uiteenlopende uitdagingen, waaronder:

- De **evolutie in nieuwe perspectieven** over cultureel erfgoed (diversiteit, ecologie, gendergelijkwaardigheid...) waarrond het VAI werkt. Met professor Menna Agha (2021) en met dr. Monika Platzer (2022) organiseerden we sessies binnen de interne VAI-academie om deze thema's te exploreren voor architectuurarchieven. Daarmee sluiten we aan bij onderzoekstendenzen van buitenlandse partnerinstellingen als GTA (*Institut für Geschichte und Theorie der Architektur*, Zurich) dat focust op 'archiving the absence', CCA (*Canadian Centre for Architecture*) dat werkt rond 'critical cataloguing' en Het Nieuwe Instituut in Rotterdam met het project 'collecting otherwise'. Al deze projecten zijn gegrond in nieuwe visies over architectuurhistorisch onderzoek en hun bronnen. VAI volgt deze ontwikkelingen actief en bekijkt hoe ze in het onderzoeksbeleid landen.
- **Nieuwe vormen** van onderzoek, ook vanuit ontwerpdisciplines, zijn zowel gericht op architectuurgeschiedenis als op de hedendaagse architectuurpraktijk. Het VAI is partner van onderzoeksprojecten als Pioneering Practices (KULeuven) en TACK (EU-Marie Curie Funding, 6 universiteiten en 3 culturele instellingen in Europa) die architectuurgeschiedenis en hedendaags ontwerp met elkaar verbinden.
- In het kader van een verhuis is er veel onderzoek naar de bewaarcondities van de collectie. Tegelijkertijd zet een verhuis de spanning tussen de wenselijke en beschikbare tijd voor **eigen architectuurhistorisch onderzoek** op scherp.
- Het VAI wil zijn **onderzoeksnetwork** (lokaal, nationaal en internationaal) verder uitbouwen.
- Het VAI wil zijn als **unieke positie** in het onderzoeksveld verder uitbouwen: het is de enige plaats in Vlaanderen waar een gespecialiseerde bibliotheek, documentatie, materiaalcatalogi, archieven, prototypes en de neerslag van immaterieel erfgoed samen voor onderzoekers beschikbaar zijn. Het VAI deelt bovenop genereus contacten en netwerken aan onderzoekers.

Gezien de grote focus op de voorbereiding van een nieuwe locatie, ligt de klemtoon van de eigen medewerkers op de verwerking en ontsluiting van de eigen collectie en de voorbereiding van een verhuis. Op het vlak van onderzoek zetten we daarom in op:

- Versterken van het onderzoeksnetwerk en aanmoedigen van onderzoek door derden op de collectie
- Het eigen onderzoek richt zich op 1) archieftechnisch onderzoek in functie van een verhuis van de collectie, 2) onderzoek in functie van publiekswerking en 3) onderzoek in functie herkennen en verzamelen

OD 4.1 Een landelijk en internationaal onderzoeksnetwerk uitbouwen en faciliteren

Het VAI maakt deel uit van een breed **netwerk van nationale en internationale** bewaarinstellingen en onderzoeks- en onderwijsinstellingen.

- Tijdens de beleidsperiode 2024-2028 willen we de banden met de onderzoekers in ons netwerk bestendigen en het netwerk **diversifiëren**. Tot nog toe werd de collectie vooral vanuit kunst- en architectuurhistorisch standpunt onderzocht in functie van restauratie en monumentenzorg. We willen dit **verbreden naar ontwerpdisciplines** als interieurarchitectuur, architectuur en stedenbouw. Voor deze ontwerpdisciplines is de collectie grondstof voor nieuw ontwerp. Ze brengen eigen onderzoeksmethodieken mee, zoals de *tacit knowledge*, die erg aansluit bij immaterieel erfgoed en focust op ontwerpmethodieken en kennisoverdracht van architecten uit het verleden.
- Het VAI als dé plek voor onderzoek waar architectuurarchieven, en -bibliotheek op unieke wijze met elkaar verbonden zijn willen we nog meer landelijk en internationaal uitdragen.
- Het VAI wil een breed netwerk van onderzoekers nog beter **faciliteren**. Onderzoekers die bij VAI aankloppen, worden ondersteund door het beschikbaar maken van het materiaal, inhoudelijke feedback door de collectie-experten, onderzoeksstages en een forum via VAI-communicatie over onderzoek.
- De collectie **neemt** zelf ook **actief deel aan** onderzoeksnetwerken als ze aansluiten bij thema's (TACK, Pioneering Practices, Ecopomo...) die relevant zijn voor het eigen lopende onderzoek en/of kunnen bijdragen aan eigen publiekprojecten.
- We willen duidelijk zichtbaar en vindbaar zijn en streven ernaar om uit te groeien tot een **open laboratorium van studie** en **co-creatieve participatie** met onderzoekers.
- We zetten in de komende beleidsperiode sterker in op een actieve communicatie rond onderzoek. Zo organiseren we onder andere een **jaarlijkse onderzoeksdag** en pitchen we jaarlijks onderzoeksvoorstellen voor thesisstudenten bij onderzoeksgroepen.

ACTIES

1. We bepalen onderzoeksthema's en updaten jaarlijks de lijst met onderzoeksvoorstellen (thesis, doctoraat, essay, restauratie-opdrachten), we definiëren per discipline en communiceren we over onderzoeksprojecten op de VAI-website via heldere thema's/lijnen, vb. 'Landschap', 'Interieur', 'Materialen', 'Circulariteit'... om een waaier aan onderzoeksprofielen aan te trekken
2. We zoeken actief aansluiting bij onderzoeksvoorstellen die academici indienen bij diverse onderzoeksfondsen en ondersteunen de voorstellen als niet-academische partner. Dit biedt kansen om van bij de start de collectie bij de onderzoeksvoorstellen te betrekken. Daarbij hebben we bijzondere aandacht voor internationale onderzoeksvoorstellen. De ervaring in het

Europese project TACK leert hoe waardevol deelname aan internationale onderzoeksnetwerken is

3. We organiseren jaarlijks een onderzoeksdag waarbij we recente archieven, verwerkingen en mogelijke onderzoekspistes toelichten. Die dag geven we onderzoekers die werken met onze collectie de kans hun onderzoek aan een groep van *peers* voor te stellen.
4. We breiden onze relaties verder uit naar andere mogelijke partners en maken onze werking zichtbaarder. We intensifiëren contacten met onderzoeksgroepen en onderzoeksinstituten, waaronder UGent, UHasselt, UA, KUL, VUB, KIK-IRPA en prospecteren samenwerkingsverbanden
5. We verwelkomen stagiairs van verschillende opleidingen. Zo krijgen ze de kans om ervaring op te doen in de archiefcollectie van het VAI en bouwen we aan een netwerk voor de toekomst
6. We koppelen de output van onderzoek aan publiekswerking. Zo maken we het onderzoek zichtbaar bij een breed publiek

Medewerkers: hoofd collectie, collectiebeheerder

Partners: Onderzoeksinstituten, universiteiten

OD 4.2 Eigen onderzoek opzetten

In de komende beleidsperiode zetten we in op 3 speerpunten voor het eigen onderzoek:

- Door de voorbereiding van de collectie op een verhuis leren we heel wat over de materiële conditie van de collectie, preservatie, conservatie, selectie en andere **erfgoedtechnische** aspecten van bewaring. We doen hier zelf onderzoek naar en brengen expertise (nationaal en internationaal binnen).
- We maken een **bijzondere koppeling tussen onderzoek en de functie 'herkennen en verzamelen'**. De geschiedenis van het VAI is nauw verbonden met de bloei van de architectuurcultuur in Vlaanderen tijdens deze periode, en met de architecten die deze ervaring hebben gedragen. We onderzoeken deze periode en actoren in functie van een toekomstig verzamelbeleid.
- We koppelen onderzoek op de collectie aan **publiekswerking**.

Bij het eigen onderzoek op de archieven hanteren we een geactualiseerde blik, met oog voor inclusiviteit, gender en meerstemmigheid. Hiertoe volgen we relevante congressen, publicaties en output van partners in het veld. We houden een vinger aan de pols bij collega-instituten en overleggen op regelmatige basis.

- ACTIES**
1. Onderzoek naar specifieke archivalische aspecten van architectuurarchieven in functie van behouden en borgen, ter voorbereiding van een verhuis naar een nieuwe locatie. We onderzoeken internationale *best practices*, zetten experimenten op en rapporteren in cultureel-erfgoednetwerken
  2. Onderzoek naar de **omkaderende architectuurcultuur** (tijdschriften, beleid, wedstrijdcultuur...) als kader voor waardering in functie van latere verwerving
  3. Inzetten op onderzoek van architectuurarchieven uit 1980-2000 die het meest interessant zijn om vanuit het perspectief van de **digitale** omwenteling van de ontwerpdiscipline te onderzoeken
  4. Actief verbinding zoeken met docenten en onderzoekers die zich op deze periode toeleggen. Onderzoek van de VAI-medewerkers wordt zo **complementair** aan extern onderzoek. We bouwen voort op het samenwerkingsproject Ecopomo, TU Delft en KULeuven en EPFLausanne
  5. Tijdens de verwerking van archieven (SD 1) kansen voor onderzoek van **immaterieel erfgoed** identificeren
  6. We activeren archieven uit de collectie via eigen vernieuwend onderzoek en bepalen hiervoor de ruimte in tijd en middelen bij het begin van elk werkjaar. We prospecteren financieringslijnen: bij

het aftoetsen van onderzoeksvorstellen (intern/extern) verkennen we de parameter 'financiering' van bij de start

7. We delen de verworven kennis via de website, in *collectiehighlights*, via publicaties en op congressen
8. We bepalen onderzoeksthema's in nauwe samenhang met de publieke uitkomst, in het bijzonder de tentoonstellingsreeks UTA en de publieksprojecten van VAI-Kunsten (SD 4)

Medewerkers: hoofd collectie, collectiebeheerders, projectmedewerker

Partners: Onderzoekers en universiteiten, architect/early adopters van digitale software die op rust gaan, softwarebedrijven...

SD 5 DE COLLECTIE ARCHITECTUURARCHIEVEN TOEKOMSTGERICHT UITBOUWEN

'The VAI's close connection to the local professional community is clearly manifest in its exhibitions series, its events programs, and its publications. The message is clear: association with the VAI is a question of prestige. I therefore cannot imagine how the VAI would not be the default choice of archive for any Flemish architect. Its collection policy can form the basis of extensive acquisitions that will lead to the further strengthening of ties between the archive and the professional community it serves so well.'
- Irina Davidovici – Director of the Archives – ETH Zurich

Het VAI bouwt gestaag aan een collectie architectuurarchieven van **landelijke betekenis en met internationale referentiewaarde**. Het verzamelt privéarchieven die de architectuur en de architectuurpraktijk in Vlaanderen en Brussel van 1800 tot heden documenteren. Het VAI houdt de vinger aan de pols van de ontwikkelingen in het brede architectuurveld en wil blijvend beantwoorden aan de huidige en de toekomstige noden van uiteenlopende gebruikers. Zo houdt ze de collectie maatschappelijk relevant.

Architectuur en de architectuurpraktijk zijn sinds enkele jaren in volle transitie. Ze worden **digitaler, internationaler en meer divers**, wat zich vertaalt in de archieven en het verzamelen ervan. In het licht van de klimaattransitie en de druk op open ruimte is ook de aard van het bouwen sterk in verandering, net zoals de ruimtelijke opgaven en het ontwerpen. Vraagstukken zoals duurzaamheid, meerstemmigheid, diversiteit en klimaat vragen terecht om aandacht van ontwerpers, wat zich weerspiegelt in het verzamelbeleid. In 2022 werd het collectieplan geactualiseerd (zie bijlage). Het biedt een stevige basis voor het verzamelbeleid. Het collectieplan kijkt op langere termijn, voor de periode 2024-28 worden hier in dit beleidsplan **prioriteiten** afgebakend. Daarbij moeten we in de kantlijn van een verandering van huisvesting het verzamelbeleid temperen. We streven ernaar om voor niet urgente acquisities reeds afspraken te maken met archiefvormers/schenkers maar de overdrachtsdatum vooruit te schuiven tot er meer duidelijkheid is omtrent de nieuwe huisvesting.

OD 5.1 De focus van het verzamelbeleid ontwikkelingsgericht houden

Het collectieplan is een richtinggevend kader voor toekomstige verwervingen. Het is gebaseerd op een analyse van de geschiedenis van de architectuur(cultuur) in Vlaanderen en Brussel, een diepgaand waarderingstraject van de eigen collectie, een analyse van gelijkaardige collectieplannen van verwante internationale instellingen, een analyse van de huidige maatschappelijke ontwikkelingen en hoe ze architectuur beïnvloeden, én de noden van de gebruikers.

De algemene principes van het verzamelbeleid binnen het collectieplan:

- **Participatieve selectie voor de deur:** We werken met een participatief verzamelbeleid volgens het principe 'selectie voor de deur'. Daarbij wordt de archiefvormer of schenker zoveel mogelijk betrokken bij de eerste identificatie van de archiefonderdelen, de geschiedenis van het archief en de secundaire sleutels om het archief te ontsluiten (verwijzingen naar publicaties enz.). Door aan archiefvormers en schenkers een actieve rol te geven, kunnen we de belangrijkste delen van het archief identificeren vóór het materiaal naar de collectie komt, en wordt het mogelijk om al een eerste selectieronde te organiseren voor de eigenlijke opname in de collectie
- Het acquisitiebeleid is **afgestemd met de brede cultureel erfgoedgemeenschap** (onderzoekers, beheerders, ontwerpers, vormers...) die vertegenwoordigd zijn in een adviesraad voor het collectiebeleid. We toetsen deze methode af aan de gangbare praktijken bij buitenlandse partnerinstellingen
- We hebben aandacht voor het **hybride karakter** van de architectuurarchieven. We focussen zowel op het analoge als digitale luik van de archieven

- We kijken in onze verwervingspolitiek niet alleen naar de archieven, maar gaan ook op zoek naar de **boeken- en tijdschriftencollectie** van de archiefvormers
- Waar mogelijk hebben we oog voor **immateriële betekenissen** van archieven en de achterliggende praktijken. We zetten ons in om dit te borgen
- We wegen de **langetermijneffecten** van het verzamelbeleid af, voor de organisatie en de maatschappij
- We hebben duidelijke procedures voor verwerving
- We zijn transparant over alle aspecten en documenteren ze in het Archiefbeheersysteem

ACTIES

1. Voor proactieve en receptieve acquisitie vormt het collectiebeleidsplan uit 2022 het richtinggevend kader
2. De besluiten van het acquisitieteam worden verder onderbouwd door de adviezen van externe consulten in te winnen
3. We trekken lessen uit afgelopen verwervingsprojecten waarbij we de **'selectie-voor-de deur-methodiek'** hanteerden. Deze selectiemethodiek verfijnen we verder en passen hem nog efficiënter toe
4. We voeden het acquisitiebeleid met uitkomsten van onderzoek
5. Immaterieel erfgoed wordt in kaart gebracht en geborgd. We hanteren hiervoor documentatietechnieken als **oral history**. In de collectie gaan we aan de slag met de betrokkenen rond immaterieel erfgoed om de betekenis van objecten te kunnen bekijken en begrijpen in relatie tot diverse sociale/professionele praktijken.
6. We ontwikkelen een **beleidsplan voor de bibliotheek** en toetsen die af met andere kunstbibliotheken. We vullen de hiaten in de tijdschriftencollectie verder op, in eerste plaats via ruiloperaties met partnerinstellingen. We zetten hiervoor netwerken van bibliothecarissen in Vlaanderen en Brussel in
7. We berekenen de groeimarge van de collectie architectuurarchieven op financieel vlak, personeelsinzet, capaciteit en depots voor de komende 5 jaar en maken prognoses voor de komende 10-15 jaar. Daarbij werken we aan een methodiek voor impactmeting van nieuwe verwervingen. Deze methodiek maakt het mogelijk om de positieve impact (collectiegebruik, meerwaarde, onderzoekspotentieel) af te wegen tegen de negatieve impact (kostprijs, werklast, depotinname etc.). Dit laat toe meer gerichte beslissingen te nemen in het kader van verwervingen
8. We documenteren alle gemaakte keuzes grondig en brengen ze in het ABS
9. Op het einde van de beleidsperiode maken we een evaluatie die mogelijks leidt tot een actualisering van het collectiebeleidsplan. Dit wordt afgetoetst via een expertenmeeting
10. We werken samen met de collega's van het VAI-Kenniscentrum (zie organigram en zijn actief betrokken bij Archiefpunt in het kader van het acquisitiebeleid zodat 'zwerfgoed' of archieven die niet in de collectie passen, een goede bestemming vinden

Medewerkers: hoofd collectie, archivaris, collectiemedewerker, collectiebeheerder, bibliothecaris

Partners: Onderzoekers en experts, Designmuseum Gent, (inter)nationale architectuurarchieven binnen het ICAM netwerk (zoals HNI, CCA, GTA...) voor feedback en nieuwe perspectieven netwerken van bibliothecarissen, OKBV en Collegagroep behoud en beheer van bibliothecair en documentair erfgoed

OD 5.2 Proactief prospecteren voor duidelijk afgebakende thema's en periodes

In de beleidsperiode 2024-2028 zet het VAI in op de **prospectie** ter verwerving van architectuurarchieven van de jaren 1980 en 1990. Deze keuze is verantwoord door een unieke samenloop van omstandigheden:

- Opportuniteit om de **archiefvormers via participatie** te betrekken
- Opportuniteit om het **immaterieel erfgoed** van deze generatie te borgen
- **Internationaal** is er een sterke interesse voor architectuur uit Vlaanderen en het architecturaal erfgoed: architecten uit Vlaanderen en Brussel doceren aan gerenommeerde internationale architectuuropleidingen, er worden tentoonstellingen gemaakt met en over architecten uit Vlaanderen en Brussel, internationale culturele instellingen in en buiten Europa willen werk (tekeningen, archieven, maquettes) van architecten uit Vlaanderen en Brussel verwerven én internationale private kunsthandelaren kopen stuken uit archieven van nog actieve architecten uit Vlaanderen en Brussel
- Deze periode hangt samen met het **ontstaan van een dynamische architectuurcultuur** (met middenveld, culturele spelers, wedstrijdcultuur...) en met een groeiende gendergelijkheid, meerstemmigheid en diversiteit in het veld. Het laat toe de collectie meer te laten aansluiten bij hedendaagse maatschappelijke thema's én de collectie te verbreden
- In de jaren 1990 worden de archieven steeds meer **digitaal** en daarom erg **hybride**. Dit is een opportuniteit om hierover kennis en expertise te ontwikkelen (zie OD 1.3)
- De archieven worden ook meer divers en groter, een kans om expertise over participatieve selectie voor de deur verder te ontwikkelen

- ACTIES**
1. We **prospecteren proactief** voor de jaren 1980-2000. We bouwen gestaag kennis op over deze periode via onderzoek (SD 4) om tot verzamelcriteria te komen voor 'architectuurarchieven van de jaren 1980 en 1990'
  2. We blijven '**receptief**' verzamelen buiten de scope van de jaren 1980-90 binnen het kader van het collectieplan. De conclusies van het waarderingstraject uit 2018 zijn hiervoor de richtlijnen om de kerncollectie te versterken. Daarbij geldt in grote lijnen dat:
    - Architectuurarchieven uit de 19de eeuw en het interbellum doorgaans zo uniek zijn dat het evident is om ze te verwerven
    - Architectuurarchieven van de naoorlogse periode groeien in aantal en omvang. Hier is meer omzichtigheid geboden bij verwerving; er wordt steeds afgewogen of het VAI wel de meest aangewezen bewaarplaats is. Hierbij geldt als principe dat de landelijk betekenis van de collectie blijvend versterkt moeten worden. Actuele maatschappelijke thema's worden gecombineerd met bovenstaande principes om zo de genderbalans en de meerstemmigheid van de collectie (andere rollen van architecten, ontwerpers en actoren met uiteenlopende culturele, ideologische en educatieve achtergrond...) te versterken
    - Preciosa en bijzondere bibliotheekcollecties worden verworven wanneer zich opportuniteiten voordoen

Medewerkers: archivaris, hoofd collectie, collectiemedewerker, collectiebeheerder, projectmedewerker

Partners: Betrokken archiefvormers, onderzoekers aan de verschillende onderwijsinstellingen, experts en ervaringsdeskundigen over de jaren 1980-1990

OD 5.3 Waarderen, selecteren en herbestemmen van archieven

Het VAI krijgt wekelijks architectuurarchieven aangeboden maar kan niet alles opnemen. Het VAI heeft een hart voor het culturele erfgoed, ook voor datgene wat niet bij ons kan landen. Voor een

goede opvolging van dit erfgoed breiden we de samenwerking met het VAI-Kenniscentrum en met partners zoals Archiefpunt verder uit. Daarnaast zien we een verandering van huisvesting als een opportuniteit om te rationaliseren en het collectieprofiel te versterken door herbestemming of selectie.

- ACTIES**
1. Op basis van bestaande en toekomstige waarderingsoefeningen een beargumenteerde selectie maken van archieven die worden herbestemd
  2. Verkennen van methodieken om in archieven te selecteren via kennisdeling met partnerinstellingen als pilootprojecten
  3. Op basis van bestaande en toekomstige waarderingsoefeningen olijsten welke archieven voor selectie in aanmerking komen. Opstellen van een individuele selectiemethodiek voor elk archief
  4. De kennisuitwisseling met het VAI expertisecentrum blijvend inzetten voor de herbestemming van archieven
  5. Werken aan een juridisch gedragen ontzamelbeleid voor de archieven die behoren tot de collectie van de Vlaamse Gemeenschap. Deze archieven, in langdurige bruikleen aan het VAI gegeven, zijn openbaar patrimonium en kunnen niet zomaar worden afgestoten. Het ontzamelbeleid zal worden uitgewerkt in nauwe samenwerking met de Vlaamse Overheid

Medewerkers: archivaris, collectiebeheerder, collectiemedewerker, hoofd collectie, i.s.m. consulenten expertisecentrum

Partners: Archiefdienst Vlaamse Overheid, Departement CJM, collectiebeherende instellingen, Archiefpunt, externe experts

SD 6 EEN KWALITEITSVOLLE WERKING UITBOUWEN, VERBONDEN MET EEN BREED MAATSCHAPPELIJK VELD

'Architecture has an important role to play in improving the built space into more sustainable, enriching and inclusive living environment and one needs motivated cultural organisations to bring inspiration and act as community ambassadors in this process.'
- Triin Ojari, Director, Estonian Museum of Architecture

Het VAI wil een duurzame organisatie zijn, in de holistische betekenis van het woord. Dat betekent dat alle elementen van de werking duurzaam zouden moeten zijn: de missie, de interne en externe werkprocessen, het inhoudelijk programma en (de zoektocht naar) een nieuwe huisvesting. Het VAI is een hybride organisatie met 3 deelwerkingen: VAI-Kenniscentrum (dienstverlenende rol), VAI collectie (cultureel-archief) en VAI sectorinstituut (binnen Kunstendecreet). Elke deelwerking heeft een eigen opdracht en doelstellingen, maar er is ook samenwerking tussen de deelwerkingen. Het streven naar een kwaliteitsvolle en transparante werking zit in heel de organisatie. Een deel van deze SD komt daarom ook terug in de doelstellingen van VAI-Kenniscentrum en het sectorinstituut binnen het Kunstendecreet.

We functioneren in nauwe samenwerking met partners op lokaal, landelijk en internationaal niveau. Deze samenwerkingen komen doorheen het heel beleidsplan terug, maar we willen hier het bouwen aan het netwerk én participatie als afzonderlijke doelstellingen hernemen. Omdat de doelstellingen in deze SD doorheen de projecten in de andere SD's gerealiseerd worden, worden de partners en betrokken medewerkers hier niet hernomen.

Het VAI onderschrijft de sectorale meervraag naar een structurele verhoging van de middelen voor cultureel erfgoed en wil mee werk maken van de ambities die de minister in zijn strategische visienota formuleerde.

OD 6.1 Investeren in duurzame samenwerking met onderzoekers, erfgoedvormers en erfgoedgemeenschappen van het lokale tot internationale niveau

In de verschillende facetten van de werking – van kennisopbouw tot publiekswerking – werkt het VAI samen met de brede erfgoedgemeenschap en het brede erfgoedveld. Door deze uitwisselingen delen we onze expertise en verdiepen we onze kennis over het collectiebeheer. Deze samenwerkingen zijn ook een belangrijke opportuniteit om het draagvlak voor de zorg voor het erfgoed te vergroten. We blijven dit netwerk versterken en verbreden.

- ACTIES**
1. Internationaal vormt de International Confederation of Architectural Museums (**ICAM**) een sterk netwerk waarin veel kennis wordt gedeeld tussen professionals. Het VAI is een erg actief lid van deze organisatie
  2. VAI collectie blijft zich engageren in de netwerken in Vlaanderen en Brussel van cultureel erfgoed, zoals het landelijk archievenoverleg en **Archiefpunt**, de **VVBAD**, **Anet**, de Erfgoedbibliotheken, erfgoedcellen... Via deze formele overlegmomenten bouwen we kennis op en delen we expertise met andere professionals
  3. Ook naast de formele overlegstructuren blijven we afstemmen met erfgoedinstellingen waarmee we dezelfde missie delen, zoals het **CIVA** of **ICA WB** (Brussel) en **HNI** (Rotterdam).
  4. We bestendigen, verbreden en verdiepen de samenwerkingen met onderzoekers en onderwijzers
  5. We werken structureel samen met ontwerpers, één op één of via de kunstenaarswerking van VAI, netwerkorganisaties als het NAV of Team Vlaams Bouwmeester

OD 6.2 Participatie is een sleutelbegrip bij alle werkprocessen

Het bewustzijn groeit dat culturele instellingen, inclusief architectuurinstituten, mee bepalen welke stem gehoord wordt en welke niet. Het VAI wil bewust omgaan met zijn maatschappelijke opdracht. Het maakte tijdens de lockdown in 2020 een 'strategisch plan publiekswerking'. Daarnaast installeerde het VAI een klankbordgroep waarin het brede veld van de architectuurcultuur is vertegenwoordigd. De medewerkers van het VAI, de klankbordgroep en het bestuursorgaan hadden een actieve inbreng in dit beleidsplan. Het plan is daarmee het resultaat van een denkoefening met velen, zowel buitenstaanders, bestuurders als medewerkers van het VAI.

VAI-Collectie hanteert steeds een methodiek van tweerichtingsverkeer in zijn werking. We reiken proactief naar het publiek en belanghebbenden, maar staat ook open voor de vragen tot samenwerking vanuit de samenleving. Daarbij durven we de klassieke verhoudingen loslaten door in te zetten op nieuwe rollen te geven aan jonge ontwerpers en studenten, bijvoorbeeld als curatoren voor publiekprojecten, of aan ontwerpers bij selectie- en waarderingsprocessen. De activering van erfgoedvormers via participatieve selectie en verwerking van hun cultureel erfgoed, kadert hier ook in.

- ACTIES**
1. Het VAI heeft een **klankbordgroep** voor de hele organisatie waarin de brede sector op een evenwichtige manier vertegenwoordigd is. Het inhoudelijke gesprek wordt er gevoerd over de projecten die de missie in realiteit brengen
  2. Het verdiepen van onze expertise binnen de thematische projecten gebeurt steeds in uitwisseling met onderzoekers over de verschillende domeinen
  3. Ontwerpers hebben een belangrijke stem bij het ontwikkelen en implementeren van waarderingskaders
  4. We nodigen ontwerpers en onderzoekers uit om een actieve rol op te nemen in de publiekswerking via bijvoorbeeld het curatorschap
  5. We werken samen met onderzoekers om hun projecten zichtbaarheid te geven en te vertalen naar een breed publiek via tentoonstellingen, publicaties of andere publiekprojecten. Zij hebben hierin vanzelfsprekend een actieve stem
  6. Onderzoekers, ontwerpers en erfgoedprofessionals bepalen mee de grote lijnen van onze werking via de klankbordgroep en via hun actieve rol in projecten
  7. In het Bestuursorgaan van het VAI zijn het onderzoeksveld, ontwerpers, ruimtelijke beleidsmakers en erfgoedactoren (musea, archieven, onroerend erfgoed, ...) vertegenwoordigd

OD 6.3 Een zorgzame werking uitbouwen op het vlak van mensen, middelen en huisvesting

Een goede interne organisatie met een kwaliteitsvol personeelsbeleid zien we als voorwaarde is voor de verwezenlijking van de andere doelstellingen. Het VAI is een vlakke organisatie waarin doorgroeimogelijkheden vooral inhoudelijk zijn. Verantwoordelijkheid geven en krijgen, maar ook erkenning voor de inspanningen van collega's en vanuit het veld, is een belangrijk onderdeel van de motivatie en welzijn van de medewerkers. De voorbije jaren zette de organisatie hierin fundamentele stappen vooruit, en we willen de aandacht hierop blijvend vestigen. Elk aspect van processen verdient aandacht en zorgzaamheid. Daarbij draagt het VAI 'fair practices' hoog in het vaandel, zowel intern als in samenwerkingen met externen.

Sinds het VAI in 2018 de verantwoordelijkheid voor de meest rijke collectie architectuurarchieven in Vlaanderen kreeg, is het op zoek naar een nieuwe huisvesting (zie OD 1.1). Met het project voor de nieuwe huisvesting wil het VAI alle aspecten van duurzaamheid dat het uitdraagt realiseren, van maatschappelijke verankering, klimatologische aspecten van duurzaamheid tot culturele en sociale duurzaamheid.

ACTIES

1. Een intern organisatiemodel voor een groeiende organisatie met eventwicht tussen groei en rust, tussen innovatie en verankering, met een strategische langetermijnvisie voor organisatie brede domeinen en voor elke deelwerking.
2. Een duurzame werking met aandacht voor de ecologische impact van alle acties
3. Een deontologische werking waarbij iedereen correct wordt vergoed en partnerschappen correct worden aangegaan
4. Aandacht voor het proces waarbij voldoende tijd wordt genomen voor innovatief denken, interne en externe communicatie, betrokkenheid en projectevaluatie
5. Good governance in overeenstemming met wetgeving volgens de principes van de bestuurscode 2020

Colofon

Auteurs: Sofie De Caigny, Gwenny Dhaese, Stefaan Grieten, Dirk Laureys, Wim Lowet, Sofie Stevens, Kaat Verdickt, met inbreng van alle medewerkers van het Vlaams Architectuurinstituut en het bestuursorgaan van het VAI

Eindredactie: Egon Verleye (VAi)

Vormgeving: Mathilde Breukink (VAi)

Dank aan alle partners en erfgoedgemeenschappen met wie we onze werking waarmaken. Dank ook aan de experts van de expertenmeeting: Linde Freya Tangelder, Nadja Van Houten, Brecht Van Duppen, Wouter Van Acker, Stijn Rybels, Andreas Stynen, Inge Somers, Laura Lievevrouw, Margo Annemans, Emma Schiltz, Eva Van Regenmortel, Lies Buyse, Jelena Dobbels, Pieter-Jan Lachaert, Staf Vos, Jorijn Neyrinck, Jan Stuyck, Rony Vissers en Geert Van Pamel; de leden van de klankbordgroep (zie vai.be), aangevuld met Jeroen Cornilly, Yves Segers, Kia Tsakiridis, Eva Storgaard, Ann Mares en Gert Renders.